

Noi atestări ale palatalizării lui m in scrisul vechi românesc

ALEXANDRA ROMAN-MORARU.
Instituto de Lingüística (Bucarest)

Una dintre cele mai dezbătute probleme ale lingvisticii românești a constituit-o palatalizarea labialelor. Un număr impresionant de specialiști români și străini¹ s-au pronunțat în legătură cu cauzele producerii fenomenului, întinderea sa geografică, raporturile interdialectale și vechimea lui în limba română, fapte care au făcut obiectul unor vii controverse; cercetătorii care au studiat fenomenul palatalizării au fost departe de a avea un punct de vedere unitar privind aceste patru aspecte ale problemei.

Așa cum a fost subliniat², pentru o cronologizare mai precisă a fenomenului, a timpului scurs de la o fază de evoluție la alta, atestările documentare sînt de mare importanță, criteriul istoric trebuind să fie folosit complementar cu acela geografico-lingvistic. Este însă tot atît de bine cunoscut faptul că transformarea labialelor în palatale apare notată sporadic în textele vechi românești, fapt care a fost explicat fie prin caracterul ei relativ recent în limba română, fie prin existența unei diferențieri între limba scrisă și cea vorbită (existența unei tradiții literare care impunea formele cu oclusivele labiale sau fricativele labiodentale nealterate).

Cele mai numeroase atestări documentare le avem pentru $f > h'$, considerate pînă de curînd și cele mai vechi în scrisul românesc; relativ recent, Ion

¹ Dintre aceștia, amintim, în ordine cronologică, pe Dimitrie Cantemir, Petru Maior, Ion Eliade Rădulescu, Timotei Cipariu, Alexandru Lambrior, Franz Miklosich, Dimitrie Onciul, Moses Gaster, Lazăr Șăineanu, Bogdan Petriceicu Hasdeu, Alexandru Philippide, Ovid Densusianu, Sextil Pușcariu, Wilhelm Meyer - Lübke, Gustav Weigand, Iorgu Iordan, Theodor Capidan, Alexandru Rosetti, Adolf Zauner, Eugen Herzog, Alexe Procopovici, Mathias Friedwagner, Dimitrie Macrea, Ioan Pătruț, George Ivănescu, Emil Petrovici, Gr. Rusu, Liliana Ionescu, E. Vasiliu, Andrei Avram, Stefan Giosu, P. Neiescu, Ion Gheție, Al. Mareș. Un amplu studiu monografic al fenomenului românesc de palatalizare a labialelor a întreprins D. Macrea (vezi Macrea, PL, p. 92-160); Macrea PF, p. 41-102; D. Macrea, *O veche controversă lingvistică: Palatalizarea labialelor și tradiția limbii noastre literare*, în CL, VI, 1961, nr. 1, p. 31-42). Aici se indică pe larg și bibliografia problemei.

² Vezi Macrea, *O veche controversă lingvistică*, p. 37.

Gheție și Al. Mareș au demonstrat existența fenomenului de palatalizare a labialelor *m* și *p* înainte de 1600 (Vezi mai jos).

În privința labionazalei *m*, situația atestărilor cunoscute pînă la ora actuală din documente și texte literare se prezintă după cum urmează.

I. Atestări documentare

1. Primul exemplu care a fost considerat că reflectă fenomenul palatalizării lui *m* îl reprezintă grafia *točmnim* (notată de două ori într-o scrisoare redactată la mănăstirea Bistrița, în Bucovina, în anul 1592). El a dat naștere unei controverse recente între Ion Gheție și Al. Mareș, pe de-o parte (care au demonstrat convingător, după opinia noastră, că grafia indică palatalizarea labionazalei *m* în stadiul *mñ*) și Al. Rosetti, D. Strungaru și P. Hamp, pe de alta (după care avem a face cu o notație reprezentînd o formă contaminată a lui *točmi* și *tomni*)³.

2. Pentru secolul al XVIII-lea este foarte cunoscută mărturia cărturarului D. Cantemir, care citează cu ironie în *Descriptio Moldaviae*, între alte exemple de palatalizare a labialelor, forma *ngie* (*nie*, «mie»), considerată de el o rostire incultă aparținînd graiului femeilor din Moldova.

3. În stadiul *mñ*, fenomenul a fost atestat apoi abia după 1750, în județul Maramureș; *mnere* («mere», după 1821), *mneu* («meu», după 1748; 1767; 1824), *nemniș* («nemeș», 1814); *Pomni* («Pomi», 1745; 1797) (vezi Gheție, BD, p. 122).

La aceste exemple sigure, se adaugă și grafiile *Nyegest* («Mediești»), sat dispărut, de lînga Lipova, 1479, pe care scribul îl notează, în același document și *Megyesth*) și *Nyiristye*, *Alsó-Nyriste*, *Felső-Nyristye*, 1597, *Nyerestye*, 1598 («Miriște»), sat nelocalizat cu precizie, probabil în județul Caraș-Severin); ele au fost considerate de Ion Gheție și Al. Mareș, în monografia lor, inadvertențe ale scribilor maghiari, întrucît în Banat *m* «s-a păstrat pîna în zilele noastre, cu excepția unor puncte izolate din vecinătatea Hunedoarei, în care pare a fi recent»⁴.

În ceea ce privește exemplul *nitrăpolit* («mitropolit», care apare într-un act

³ În legătură cu problema palatalizării labialelor *m* și *p* în sec. al XVI-lea, vezi în ordine cronologică, Gheție - Mareș, GD, p. 117-122; Al. Rosetti, *Pseudopalatalizarea lui m în secolul al XVI-lea*, în SCL, XXV (1974), nr. 6, p. 617; Ion Gheție, *Palatalizarea lui m în secolul al XVI-lea*, în SCL XXVI (1975), nr. 2, p. 183; I. Gheție, *Din nou despre palatalizarea lui m în secolul al XVI-lea*, în SCL, XXVI (1975), nr. 3, p. 281-282; Eric P. Hamp, *On XVIth century tomni*, în SCL, XXVIII (1977), nr. 2, p. 197; I. Gheție, *Incă o dată despre točmnim din secolul al XVI-lea*, în SCL, XXIX (1978), nr. 1, p. 75; D. Strungaru, *Palatalizarea lui m și p este atestată în secolul al XVI-lea?*, în SCL, XXVIII (1977), nr. 4, p. 447-451; Ion Gheție și Al. Mareș, *Palatalizarea labialelor m și p în secolul al XVI-lea*, în SCL, XXIX (1978), nr. 6, p. 681-684.

⁴ Cf. însă P. Neiescu, *Un arhaism în fonetismul din graiul bănățean*, în CL, VIII, 1963, nr. 1, p. 55, nota 1; idem, *În legătură cu palatalizarea labialelor*, în CL, XVII, 1972, nr. 2, p. 232-233, care semnaleză existența fenomenului palatalizării și în anumite puncte din Banat, unde el a fost considerat ca inexistent.

scris de domnitorul Petru Șchiopul, este vorba, desigur, de o greșeală, așa, cum au presupus Ov. Densusianu, A. Rosetti și alții⁵.

II. Atestari din texte literare:

1. Primul exemplu de alterare a labionazalei *m* (în stadiul *n*) a fost semnalat recent de noi în grafia *nielu* (cuvîntul este scris inițial *mielu*), aflată în cea mai veche versiune românească a *Florii Darurilor* (ms. rom. Biblioteca Academiei RSR, nr. 4620, f. 551^r). Modificarea, contemporană cu data scrierii textului (c. 1592-1604) indică însă fie fonetismul existent în anumite graiuri dacoromâne, fie poate mai degrabă, o apropiere de natură etimologică latinizantă (care poate fi încadrată într-o serie de exemple furnizate de noi, existente în manuscris)⁶.

2. În lucrarea *Baza dialectală a românei literare*, Ion Gheție consemnează apariția fenomenului în texte literare abia mult mai târziu: în *Cîntece cîmpenești*, tipărită probabil la Cluj, în 1768 (lucrare care reflectă fidel graiul românesc din regiunea Clujului, spre Oradea), se află două exemple în care *m* este palatalizat în stadiul *m̃*: *nyimnyike* («nimică») și *lumnyina* («lumina») (vezi Gheție, BD, p. 422).

3. În fine, o formă *mnelu* («miel») apare consemnată la Ion Codru Drăgușanu, în *Peregrinul transilvan* (tipăritură sibiană de la 1865). După Ion Gheție, grafia «nu reflectă, cum s-ar crede la prima impresie, palatalizarea lui *m*; ea încearcă să redea, într-un fonetism românizat, pe lat. *agnellus*» (Gheție, BD, p. 535. Situația ar putea fi, așadar, similară cu aceea prezentată aici sub II, 1.).

În ceea ce privește răspîndirea actuală a fenomenului, palatalizarea lui *m* este întîlnită pe întreg teritoriul dacoromânesc, cu excepția jumătății vestice a Munteniei, a unor zone din Oltenia și din Banat. Moldova și sudul Transilvaniei palatalizează pe *m* în stadiul *n* iar nordul Transilvaniei (cu Crișana și cu o infiltrație pînă în Hunedoara de sud) și o parte a nordului Moldovei în stadiul *m̃*⁷.

După cum se poate observa și din această prezentare, în care am inclus, cu bună știință, nu numai exemplele sigure, ci și pe acelea mai puțin sigure sau chiar îndoielnice, de alterare a labionazalei *m*, fenomenul cunoaște pînă la ora actuală extrem de puține ilustrări în documente și în texte literare. De

⁵ Vezi O. Densusianu, *Histoire de la langue roumaine*, tome II, Paris, 1938, p. 111; Al. Rosetti, *Recherches sur la phonétique du romain au XVI siècle*, Paris, 1926, p. 91; Ivănescu, PC, p. 162; Gheție - Mareș, GD, p. 122.

⁶ Al Roman - Moraru, *Preocupări etimologice într-un manuscris românesc de la sfîrșitul secolului al XVI-lea*, în LR, XXVIII, 1979, nr. 3, p. 267-273; idem, *Cea mai veche versiune românească a Florii Darurilor. Filiație și localizare*, în *Cele mai vechi texte românești. Contribuții filologice și lingvistice*, București, 1982, p. 303.

⁷ Pentru descrierea și expansiunea fenomenului, vezi Macrea, PF, p. 70-79 și hărțile 5, 5a; Gheție - Mareș, GD, p. 120; P. Neiescu, *art. cit.*

aceea ni se pare important să semnalăm existența altor câteva exemple timpurii ale palatalizării lui *m*, necunoscute pîna în prezent. Este vorba de câteva notații în textul *Florii Darurilor* din foarte cunoscutul *Codex Neagoeanus*, scris în 1620 de preotul Ion Românul din Sîmpetru (ms. rom. BARSR, nr. 3821). Fonetismele au trecut neobservate de N. Cartoian, care a studiat cu atenție limba manuscrisului, și de I. Gheție, care a reluat de curînd problema localizării textelor din *Codex Neagoeanus*, atît într-un articol special consacrat acestei probleme, cît și în monumentală sa monografie⁸.

Noile atestări sînt următoarele: 1. *nemnică*, f. 95^v/10; 2. *nimnică*, f. 102^r/15; 3. *mnică*, f. 108^r/7 (aceste trei variante palatalizate ale pronumelui negativ *nimic* din limba literară actuală, apar în ms. 3821 alături de formele frecvente *nemica*, *nimica*); 4. *nemniș*, f. 122^v/15 (pentru *nemeș*); 5. *nemniș*, f. 123^v/5. La aceste cinci exemple de palatalizare a labionazalei *m* în stadiul *mî* se pot adăuga și fonetismele *domieta*, f. 111^r/3 («dumneata») și *domilor*, f. 112^r/16 («domnilor»).

Urmărind situația din limba de astăzi a pronumelui *nimic* din limba literară de astăzi, observăm că formele palatalizate *nimnică*, *nimnic* se întîlnesc în Maramureș, unele puncte din Moldova, în Alba, Hunedoara și Făgăraș (vestul Transilvaniei). Forma *mîica* are curs astăzi în județul Alba (vestul Transilvaniei). În Moldova, *m* apare palatalizat în stadiul *n* în *nica*, *nică*, în unele puncte din jumătatea sa nordică. Formele cu *ă* (*a*) în finală sînt curențe în Transilvania de la nord de Mureș, o mică parte a Banatului și cea mai mare parte a Moldovei, în timp ce acelea fără *ă* (*a*) (*nimic*, *nemic*) apar azi în Banat, sudul Transilvaniei, Muntenia, Dobrogea și unele puncte din Moldova⁹.

În ceea ce privește fonetismul *nemneș*, înregistrat de noi în două locuri în *Floarea Darurilor* din 1620, subliniem că avem a face cu notarea palatalizării lui *m* într-un cuvînt de origine nelatina (< magh. *nemes*). După cum se știe, D. Strungaru (*art. cit.*, p. 448) a contestat palatalizarea lui *m* în grafia *tocmnim* din Bucovina (1592) și pe baza faptului că «primele atestări ale labialelor palatalizate se întîlnesc, în a 2-a jumătate a secolului al XVI-lea, în elemente lexicale de origine latină». Punctul său de vedere a fost însă combătut de I. Gheție și Al. Mareș pe baza altor exemple de palatalizare a labiodentalei *f* în antroponimele, de origine nelatina, *Agahieșonie* și *Hilip*¹⁰.

Palatalizarea lui *m* în *nemneș* din *Codex Neagoeanus* vine să confirme existența fenomenului în limba scrierilor vechi nu numai în elemente de origine latină, fapt care pledează pentru vechimea mare a palatalizării labialelor în dacoromână.

Termenul *nemeș*, de origine maghiară, are curs azi în Transilvania și în

⁸ Ion Gheție, *Unde s-au tradus și unde s-au copiat textele din Codex Neagoeanus*, în LR, XXII, 1973, nr. 6, p. 545-560; Gheție, BD, p. 275, 278, 280.

⁹ Gheție, BD, p. 164; ALR SN, vol. V, harta 1356.

¹⁰ Ion Gheție și Al. Mareș, *Palatalizarea labialelor m și p în secolul al XVI-lea*, p. 682. Pentru alte exemple, vezi și Ivănescu, PC, p. 212; Gheție - Mareș, GD, p. 123.

Moldova. Situația atestărilor din limba veche indică circulația sa în Transilvania și Moldova (unde reprezintă, fără îndoială, o infiltrație ardeleanească). În texte literare, primele atestări, neînregistrata de DLR le semnalăm în textul *Florii Darurilor* din ms. BARSR, nr 4620 (c. 1592-1604), copie moldovenească a unei traduceri bănățene-hunedorene. Termenul apare apoi în trei lucrări lexicografice vechi care cuprind trăsături lingvistice predominante sud-vest transilvănene (bănățene-hunedorene): *Anonymus Caransebesiensis*, *Lexiconul Marsilian* (ambele de la sf. sec. al XVII-lea) și *Lexiconul de la Buda* (1825); de asemenea, este folosit de o seamă de scriitori moldoveni (Gr. Ureche, M. și N. Costin, D. Cantemir, Neculce). O formă palatalizată, *nemneș*, avînd curs în Hunedoara (Hațeg), la începutul secolului nostru semnalează *Ov. Densusianu* (vezi *Densusianu*, GH, p. 42). Dar, după opinia sa, fenomenul palatalizării labialelor, notat sporadic în Hațeg (Hunedoara), reprezintă aici un împrumut recent din alte zone (o «migrare» a fenomenului spre nord și vest).

Cît privește forma *domieta* «dumneata» a pronumelui de reverență, ca și fonetismul *domilor* «domnilor» din *Codex Neagoeanus*, este evident că aici *m* se explica printr-o falsă regresie a lui *mî* (avem a face cu o variantă hiperliterarizată¹¹, altfel zis, cu un «hiperurbanism» care avea curs probabil ca și astăzi, în unele zone moldovenești și transilvănene (Caransebeș, Crișana, sudul Banatului) care palatalizează pe *m* în stadiul *mî*¹². *Ov. Densusianu* înregistrează forme de acest tip (*dumeata* «dumneata», *Dumezău* «Dumnezeu») și în Hațeg, zona în care palatalizarea labialelor a fost consemnată sporadic (vezi mai sus); forme de tipul *timiță* «temniță» au curs astăzi și în vestul Transilvaniei (linga Deva)¹³.

Data fiind valoarea incontestabilă a acestor atestări în care palatalizarea lui *m* (în stadiul *mî*) este înregistrată la începutul sec. al XVII-lea (1620) considerăm că nu se mai poate tăgădui vechimea mare a fenomenului și în cazul labionazalei *m*, chiar dacă ne-am situa pe poziția celor care îl contestă, în cazul grafiilor *toemni* bucovinene din 1592. Așadar, nu mai putem admite punctul de vedere al lui Al. Rosetti, după care fenomenul a apărut întîi numai la unele labiale, *f* sau *f* și *p*, care ar fi fost mai slab articulate din serie, nefiind anterior sfîrșitului sec. al XVIII-lea în cazul lui *m*. De altfel, faptul că dintre toate labialele, *m* palatalizat cuprinde astăzi cea mai vastă arie din dialectul dacoromân (compară hărțile date de D. Macrea, PF, p. 72 ș.u.) ca și situația din alte dialecte românești l-au determinat chiar pe P. Neiescu să afirme că fenomenul a afectat mai întîi pe *m* din seria labialelor¹⁴. Socotim,

¹¹ Ni se pare mai potrivită această formulare propusă de Ivănescu, PC, p. 212.

¹² Vezi ALR SN, VI, hărțile 1657, 1659.

¹³ *Densusianu*, GH, p. 337; *MALR* SN, vol. II, harta 809.

¹⁴ «Și din punct de vedere al fiziologiei vorbirii, trecerea de la *m* la *mî* și apoi la *n* este mai ușoară decît în cazul transformării celorlalte labiale. Exemplele din Banat și dialectul istroromân, aria cu *m* palatalizat, ne obligă, măcar pentru zonele amintite, la o astfel de concluzie» (*În legătură cu palatalizarea labialelor*, p. 232-233). De aceea socotim necesar să subliniem aici că, dacă grafia *Nyegest* («Mediești», vest transilvăneană, din 1479, vezi mai sus), reflectă, așa cum

totuși, că în raport cu aceste două puncte de vedere opuse, D. Macrea și Gh. Ivănescu se situează mai aproape de adevăr, în orice caz pe o poziție mai prudentă, atunci când presupun că «fenomenul trebuie să se fi petrecut, așa cum se petrec toate fenomenele fonetice ale sunetelor înrudite în același timp la toată seria labialelor» (Ivănescu, PC, p. 176).

Desigur că nu putem încheia fără a face câteva considerații privind graiul căruia aparțineau formele palatalizate semnalate de noi în *Floarea Darurilor* din *Codex Neagoeanus*. Se știe că, în legătură cu locul în care a fost scris, manuscrisul (găsit la Blaj, în vestul Ardealului) a dat naștere unor controverse între o serie de renumiți filologi, întrucât scribul, popa Ion Românul din Sîmpetru, notează numele satului său de reședință, fără nici o informație suplimentară. Or, în Transilvania existau mai multe sate cu acest nume. Apoi, este notoriu faptul că textul, un miscelaneu cuprinzând cele mai vechi versiuni ale unor cărți populare (*Alexandria*, *Floarea Darurilor* o *Rojdaniță*) și o *Pravilă*, reprezintă nu originalul traducerii, ci copii, așadar, o serie de particularități lingvistice ar putea fi atribuite nu neapărat copistului, ci autorului traducerii (sau unor intermediari). După N. Iorga, primul care s-a ocupat de problema localizării, scribul a copiat textul în Sîmpetrul Brașovului (sud-estul Transilvaniei), după un original moldovenesc. N. Cartoian, care a dedicat problemei un pertinent studiu, credea că Ion Românul provenea din Sîmpetrul Hunedoarei (sud-vestul Transilvaniei), iar originalul traducerii venea din Banat sau din jumătatea nordică a Ardealului. Marea majoritate a cercetătorilor români care s-au ocupat de text au acceptat localizarea propusă de Cartoian: Pînă de curînd, numai P. P. Panaitescu înclina să creadă, ca N. Iorga, că scribul provenea din Sîmpetru-Brașov. În ultimii ani însă, Ion Gheție a reluat problema localizării¹⁵, afirmînd că este vorba de Sîmpetru-Brașov, avînd în vedere faptul că textul prezintă o serie de trăsături predominante, după părerea sa, sud-est transilvănene. Un al doilea strat de limbă existent în miscelaneu indică cu certitudine proveniența bănățeană-hunedoreană a textelor pe care le copia Ion Românul (pentru unul din texte, *Alexandria*, Ion Gheție presupunea existența unei traduceri moldovenești copiate inițial în Banat-Hunedoara, sau a unei copii intermediare moldovenești). În ceea ce ne privește, am afirmat că *Floarea Darurilor* are la bază o traducere efectuată în Banat-Hunedoara¹⁶. În orice caz, textul reflecta două straturi de limbă: unul hunedorean (mai exact, hațegan) și celălalt de tip sud-est transilvănean¹⁷.

personal înclinăm să credem, alterarea lui *m* (> *n*), atunci prima atestare a palatalizării labialelor am avea-o pentru *m* (anterioară, cu un secol aceloră cunoșcute ale transformării lui *f* în *h'*).

¹⁵ Ion Gheție, *Unde s-au tradus și unde s-au copiat textele din Codex Neagoeanus*, în LR, XXII, 1973, nr. 6, p. 545-560. Acolo se află și bibliografia problemei.

¹⁶ Vezi studiul nostru *Cea mai veche versiune românească a Florii Darurilor*, p. 263-316.

¹⁷ Personal avem anumite îndoieli în legătură cu proveniența scribului din Sîmpetru-Brașov, din două motive: nu numai absența unei populații românești și a unei biserici a românilor, la începutul sec. al XVII-lea în această localitate («scaun» sășesc la acea dată: puternic argument furnizat de N. Cartoian și pe care nici I. Gheție nu-l ignoră) ne determină să ne situăm pe

Aparțin formele palatalizate stratului lingvistic vest-transilvănean (hațegan), extrem de pertinent în *Floarea Darurilor* din *Codex Neagoeanus*? Iată o întrebare la care nu putem răspunde deocamdată. Absența altor particularități de limbă care să presupună traducerea (sau existența unor copii intermediare) într-o altă zonă dacoromânească ne obligă să nu excludem această posibilitate¹⁸. Atestările vechi ale palatalizării lui *m* (prezentate mai sus) din documente și mai ales din texte literare ne îndreaptă spre vestul Transilvaniei, Maramureș, Bucovina. Tot către aceste zone ne conduce circulația formelor *nimnica* (*nemnica*), *mnică*, *nemniș*, *domieta*, *domilor*. Credem că fenomenul palatalizării lui *m* ar putea fi vechi și în unele puncte din Hațeg în care Ov. Densusianu îl semnală la începutul secolului și în care Atlasul lingvistic român îl constată și în prezent.

Nu sîntem de acord cu supoziția lui D. Macrea, după care aria cea mai veche de palatalizare a lui *m* în dialectul dacoromân nu poate fi decît cea în care procesul de alterare a labialelor a ajuns în stadiul *n*, și anume Moldova, sud-estul Transilvaniei, estul Munteniei și Dobrogea și că în ariile care cunosc stadiile «intermediare» cu *m̃* fenomenul ar fi mai nou¹⁹. De altfel, reputatul lingvist se întreba, pe bună dreptate, ce interpretare se poate da faptului că în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea este atestat, în sudul Maramureșului, stadiul «intermediar» *m̃* (în *m̃eu*) pe care Atlasul lingvistic român l-a notat neschimbat, în aceleași locuri, cu aproape două sute de ani mai tîrziu. Concluzia sa era că avem a face cu un fenomen care a evoluat lent de la un stadiu la altul²⁰.

După opinia noastră, fenomenul palatalizării labialelor nu este relativ recent în limba română, cum afirmau Al. Lambrior și mai ales Al. Rosetti, ci foarte vechi (ne situăm, în această privință, pe poziția susținută, între alții, de Ov. Densusianu, S. Pușcariu, Th. Capidan Al. Procopovici, D. Macrea, G. Ivănescu).

Credem, de asemenea, că este dificil de întreprins o cronologizare și o delimitare a ariilor inițiale ale fenomenului pe baza «stadiilor intermediare» (cu *m̃*, în cazul alterării lui *m*, din documentele bucovinene), atîta vreme cît se constată, cel puțin pentru unele regiuni, că avem a face nu cu faze de tranziție intermediare, ci cu stadii definitive, așa cum presupunea Gh. Ivănescu (Ivănescu, PC, p. 167); spre această concluzie ne obligă să privim

această poziție, ci și faptul că, după opinia noastră, scribul vorbea un grai vest și nu sud-est transilvănean.

¹⁸ Deși fenomenul este de așteptat în zona Brașovului (sud-estul Transilvaniei palatalizează azi *p* *m* în stadiul *n*) nu deținem exemple vechi ale alterării lui *m* în stadiul *m̃* (*n*). De aceea, ni se pare puțin probabil ca exemplele din *Codex Neagoeanus* să oglîndească un grai sud-est ardelenesc. În zona Brașovului, fapte etnografice și lingvistice indică originea meglenoromână a românilor (stabiliți mai tîrziu aici; între argumente se înscrie și stadiul *n* al palatalizării lui *m*; vechi în meglenoromână. Vezi Gn. Ivănescu, *Istoria limbii române*, Iași 1980, p. 546 pass.).

¹⁹ «Pentru labialele *p*, *b*, *m* (...) nu cred, în adevăr, ca palatalizarea lor să fie, în nord-vestul Ardealului, Crișana, Țara Oașului și Maramureș, mai veche decît sfișitul sec. al XVIII-lea sau începutul celui de-al XVIII-lea.» Macrea, PL, p. 158.

²⁰ D. Macrea, *Palatalizarea labialelor și tradiția limbii noastre literare*, p. 37.

faptul că exemplele din secolele al XVI-lea și al XVIII-lea cu *m* palatalizat în stadiul *mî* sînt atestate pentru zone în care și astăzi avem *mî* și *pk*'stabili (și nu *n* și *k*).

Pentru istoria limbii române, exemplele timpurii cu *m* palatalizat în stadiul *mî* furnizate de noi din *Floarea Darurilor* scrisă în anul 1620 prezintă o deosebită importanță. De aceea se impune, credem, și reluarea problemei localizării *Codiceului Neagoeanus* (în cele trei aspecte ale sale: acela al originii scribului, a traducerii și circulației textelor).

ALR SN vol. V = *Atlasul lingvistic român*, serie nouă, București, vol. V, 1966.

CL = «Cercetări de lingvistică», Cluj, I (1956) și următoarele.

Densusianu, GH = Ov. Densusianu, *Graiul din Tara Hațegului*, București, 1915.

DLR = *Dicționarul limbii române*, serie nouă, București, VI-IX, 1965, 1977.

Gheție, BD = Ion Gheție, *Baza dialectală a românei literare*, București, 1975.

Gheție - Mareș, GD = Ion Gheție, Al. Mareș, *Graurile dacoromâne în secolul al XVI-lea*, București, 1974.

Ivănescu, PC = Gh. Ivănescu, *Probleme capitale ale vechii române literare*, în «Buletinul Institutului de filologie română Al. Philippide», Iași, vol. XI-XII (1944-1945).

LR = «Limba română», București, I (1952) și următoarele.

Macrea, PF = D. Macrea, *Probleme de fonetică*, București, 1953.

Macrea, PL = D. Macrea, *Palatalizarea labialelor în limba română*, în «Dacoromania», Cluj, IX, 1938.

MALR SN, vol. II = *Micul atlas lingvistic român*, serie nouă, București, vol. II, 1967.

SCL = «Studii și cercetări lingvistice», București, I (1950) și următoarele.